

Marko Kravos

**TRIKRAT TRI JE DEVET,
VSAK SI MORA SVOJO PET
Avtopoetika za splošno rabo**

Za vsako pošteno delo so potrebne tri reči: imeti moraš *čas*, najti si je treba pravi *kraj* in pri roki moraš imeti *znanje in talent*.

Pisanje pesmi in pravljič je pošteno delo. Hm, ja ali ne!?

Če se s tem ukvarjam 45 let, bom ja v to verjel.

Torej teh troje stvari, ki sem jih pravkar omenil, je potrebno tudi za to opravilo.

Najprej glede zadnjega:

Talent

Brez dvoma bi bil slab brivec: nimam talenta za to, čeprav me je ta poklic nekoč zelo mikal: lasje rasejo sproti človeštvu prek glave, ti strižeš v miru in nihče ti ne more nič. A jaz se kdaj zagledam že v en sam las, drugič pa se očaran od samonikle grive na glavah ne bi pritaknil ničesar. Niti nisem dlakocepec, ki bi rad svet obril na balin. Poleg tega imam odpor do rezil, ki bi lahko koga ranila. Na svetu imamo možganarje vseh vrst, da komu prirežejo ušesa, jaz za to nisem.

Morda se talent za to ali ono umetnost izkazuje najprej tako, da vidiš dogodke in stvari, kako se med seboj povezujejo v zgodbo in določajo občutke in ravnanje človeka. Sebe. Ne nit, ampak predivo – izročilo. Potem se pisatelj loti šivanja srajce, hlač, klobuka po lastni meri. Po meri doživetega, vtisov, ki so ga pripravili do tega, da stoji na lastnih nogah.

Na novo ukrojeno izročilo označuje mojo malenkost kot samosvoje in drugačno bitje. Blago je dano, moj talent pa me z oblačili zaščiti pred vremenom in napravi, da sem spodoben za med ljudi. Brez njih bi bil kot riba na veji.

Nekako tako, kot oblačijo oblaki nebo, je talent udeležen pri poimenovanju pojavov, pojmov, pomenov, ki izstopajo in vstopajo v slikovito krajino našega duševnega sveta. Brez vetra pri tem ne gre. Veter je zgodba, ki razmršenim oblakom določa smer in blagodejne učinke: tu nudijo senco, tam orosijo rastlinje. Včasih so ena sama lepotija, včasih prinesejo hudourni obračun s tem, kar se je prerazbohotilo. Veter je domišljija, zaradi nje prepredajo nebo oz. papir vedno nove zgodbe.

Zgodba skliče čebele, ki pribrenčijo vanjo otovorjene s pelodom, voskom, strdjo, včasih s streznjujočim strupom v želu. Besede s svojim tovorom polnijo satovje iz

presledkov, premolkov, odstavkov, skratka ločil. Satnice so mera. Da jih zaznaš in spoštuješ, je potreben talent. No, tudi veččina: te pa ni, brez vztrajnega truda, dela, poizkušanja in – srečnih naključij.

Skratka, talent ni vse. Če je sploh kaj, se mora izkazati! Pri tem potrebuje še čas in okolje, plodna tla. Zase trdno vem le, da žal nisem rojen za brivca.

Čas

Ko v sebi odkriješ naravni talent, ga moraš seveda izbežati na plan. Ko ti veččina besedovanja tiči v prstih leve in desne roke (ena je od srca, druga od sive pameti), to niti ni pretežko. Težava je s časom.

Da bi se kaj živega rodilo, je potreben čas, ki ima kot vsemogočni bog tri obraze: fizični čas pisanja, ki je lahko razmeroma kratek, lahko se pa razpotegne na daninoč in še kako uro zraven. Zame seveda, ki zmorem koncentracije le za en zamah in zato pišem verze in otroške zgodbe – no, včasih tudi radijsko igro ali esej – se vse zgodi v enem raztežaju časa. Piljenje potem je drugo, nič manj odgovorno početje, a temu zadoščajo ohlipi časa.

Piši, kot bi gorelo pod ritjo, si pravim: res se zobata kolesca po bliskovito vrtijo. Iz mene teče pot, včasih se mi zdi, da od mene tudi puhti po ožganem.

A za tak zamah je potrebno celo obdobje priprav, da si ustvariš čistino časa: *otium* – brezdelje in brezskrbnost, kot bi rekli stari Rimljani. Otresti se je treba pomislekov na včerajšnje sitnosti ali vzhičenja, neposrednih čustvenih odzivov nanje. Ne sme me utesnjevati misel, da mi poteče »prosti« čas čez uro, čez dan, čez teden dni. Tako bo v meni lahko zakraljeval občutek, da sem prvi človek na svetu: čas se vrti okrog moje osi, kozmos se mora zavrteti tako, da se bodo zvezde razporedile okrog mojega trenutka – in okrog vseh dotedanjih v njem, ki ga sestavljajo. S sanjskimi meglicami in repaticami vred.

Že v genski zasnovi vsake besede tiči to svetovje, kot tiči v vsaki moji celici dedna izkušnja vsega organskega in snovnega na svet. Vpisati v trenutek – v verz – v zgodbo ocean časa, ki pljuska v današnjem človeku. Žlica, s katero prav zdaj zajemaš iz njega, je tvoja, nikoli pa ne veš – in ni dobro, da veš, kaj z njo zajemaš. Ta žlica/beseda bo poslej nosila tvoj odtis, sled vsebine, ki si jo ti presnovil. Če ne, ves ta trud ne bi imel smisla.

Tretji obraz časa pa je občutek, da mora sporočilo v šir in daljo, med ljudi in v njihovo zgodovinsko usodo. Da se vpisujem v čas onkraj obsega mojih bližnjikov, se pravi onkraj neposrednih socialnih odnosov in predvsem onkraj odmerka časa, danega mojemu življenju. V daljno prihodnost.

Slutnja tega neizmernega vrvenja v sebi dela ustvarjalca skrušenega, skromnega, včasih pa samopašnega.

Drugače, po praviljično povedano o času in pisatelju:

Začetek in pika

Moj svinčnik je star možic, ki je veliko sveta videl in pozna veliko zgodb. Če mu dam priložnost, zapleše po papirju in mi o vsem tem pripoveduje.

»Kako to,« sem ga nekoč vprašal, »da se tvoje zgodbe kar svetijo, sam pa imaš črno dušo?«

»Zgodbe so sence stvari in ljudi, ki so kdajkoli bili. Vse, kar živi, ima senco ob sebi. Ta se nabira in gosti okrog nas: od vsega, kar počnemo, kar smo. Tudi od tvojega življenja se vse zariše nekam v zrak ... Vse, kar se godi, pušča sled. Vesolje je neznansko veliko zato, ker se vanj seli toliko senc. Te podobe in zgodbe lebdiijo v oblakih neba, dokler jih kdo ne opazi in postavi na papir.«

»Zakaj sence? Zakaj so prosojnosive? So otožne?«

»Niso otožne. Blage so, ker so bivše, ker so ločene od sveta živih, od trdnih tal. Privejejo kot šumi, šepetajo, se oglašajo.«

»Zakaj jih zлагаš na papir? Saj te je z vsako zgodbo manj?« sem rekel svinčniku.

»Ko jih boš pogledal, bodo zgodbe in podobe stopile preko tvojih zenic vate. Od tvoje krvi se bodo ogrele in postale spet pisane. Tvoj pogled jim bo podelil težo, barvo, obliko in dih.«

...

Pogledal sem v znake, ki jih je pustil svinčnik na papirju in se zdrznil. Pred menoj vstaja neskončna modrina, nebo in morje brez vsake črte obzorja, brezoblična. Dolgo gledam vanjo, in iz modrine se prikaže žena plemenite drže, v zamolckem škrlatu. Rojeva se je iz meglic in se obenem staplja z globino. Z leve seva v sliko sijaj: s te strani bo prišel vitez v bleščeči opravi.

»To je to!« mi je rekel svinčnik. »Vse, kar je kdaj bilo, je raztopljeno v modrini. Iz nje se vsak dan prismehlja sedanost. Plemenita žena je ogrnjena v škrlat, da bi bila vredna jutrovskega kralja. Zlati sij ga napoveduje, ona ga čaka.«

Postal sem nestrpen. Nikoli mi ni bilo mar alegorij in simbolov.

»Povej, kako bo ... Kako se zgodba konča?!« sem vzkliknil.

»Vsak dan drugače. Samo barve na sliki so iz dneva v dan iste: modra, rdeča, zlatorumena.«

Tako je rekel svinčnik in obmolknil. Pika, ki jo je postavil na vse to, pa je bila črna. Kot je med dnevom in dnevom noč, tako zeva med zgodbo in zgodbo večna pika.

»Hej, svinčnik, to piko je vame zapičila tvoja črna duša ... Kaj če te ne ošilim več?«

»Tudi tvoje zenice so črne, pa se ti skozi svet smeji. Hočeš, da padejo tvoje veke čez vse in da ves svet zamre v črni luknji?«

...

Ne, tega pa ne. Saj imam rad svojega možica, čeprav ima črno srce, ki riše sence in postavlja za vsako stvar piko.

Saj se navsezadnje vse, karkoli poizkušam, s piko tudi začne.

Prostor

Prostor, v katerem živiš, te ozemlji, te priklepa nase. Obenem pa postane kraj, ki ti je dom, prej ali slej tudi mit, na katerega opiraš svojo samozavest.

Mene in moje pisanje osmišlja Trst. Čeprav ima mesto že od pamtiveka stiskaško roko in mu grejo vsakdanje drobtine kruha za umetnike težko z nje, si ne znam predstavljati sebe brez teh tal in tega ozadja. Morda upam, da bo tudi oholemu mestu kdaj prišlo pod kožo, da brez mene ne bi bil več pravi Trst, predvsem bi ga bilo manj. Vsaj za enega *brvinca* manj.

Res mi ni lahko v njem: veliko mračnjaštva se skriva za imenitnimi pročelji iz nabrežinskega kamna. Lahko bi, to mračnjaštvo, prepoznal v laški nestrpnosti do slovenske sosesčine, a vem, da si tudi moji rojaki marsikdaj nadenejo ježevsko kožo in držo. Samozadoščenost, ki tudi mene kdaj mrtviči, zraste v zakotniško rejo malih živali, ne samo psov in mačk, tudi miši in bolh.

Kontrasti in ostrine. Med ljudmi in med elementi, ki so v stiku. Morje, kamen, burja.

Moja beseda bi bila rada široka, razpotegnjena čez obzorje. Obseže naj vsaj moje rodno naročje – Sredozemlje.

Moja beseda bi rada stala trdno, da bo na tem kamnu zgrajeni dom komu v veselje in ponos.

Moja beseda bi bila rada vetrnjaška, da bi se zalezla človeku pod oblačila in ga z nevidnimi prsti otipavala in izzivala.

Morje, kamen, burja.

Gradivo mojega mesta je tudi gradivo moje poezije in otroških zgodbic.

Morda še kaj manjka. Svojo umeščenost in utesnjenost presegam – pesem je kristalizirana želja po univerzalnosti in trajnosti – z avtoironičnim nasmeškom, z igro, fantastiko, z otroško lahkovernostjo in kar je še take mediteranske penine. Preko vseh teh zornih kotov se moj zasebni čutno-čustveno-umno-zaumni svet odzrcali na morje načinov. S to mnogoterostjo postane odprt pristan za priveze drugih oseb, ki imajo tisočero samosvojih, osebnih plovil. Vsak njihov pristanek ob mojih besedilih, vsak njihov/moj tovor postane prav z izmenjavo del vesoljne blaginje. S svojim delom sem pomol: del kopnega in del morja, most med osebnim in univerzalnim.

Zahvaljujem se soncu, ki me napaja z ustvarjalno močjo. Zaradi te moči lahko tudi kdaj z zadoščenjem vzdihnem: lep si, moj Trst, tudi zato, ker sem pognal korenine v tebi jaz, in ti s svojim zelenilom venčam kamnito glavo, poživljam poapnelo ožilje.

V Trstu, 2. 12. 2007.

Opombe:

1. Glede razmerja med poezijo/vezano besedo in pravljico/zgodbo, naj navedem svojo glosso na zavihku pesniške zbirke *Krompir na srcu*, pesmi z zlatim rogom (1996), v katero sem ob pesmi objavil še pravljico o Zlatem rogu. »Ne boj se, pesem, čeprav si gola! Kar se je z nama zgodilo, je le drugačno vezenje; in v metamorfeonu, hramu spremenljivih oblik, se zdaj spet lahko čudiva ... Kako se je lepo ljubiti s tabo, deklica – pravljica!« S tem sem želel izrecno opozoriti, da poetično lahko preživi brez forme, ob samem prostem teku zgodbe.
2. Glede prepleta treh dimenzij časa: davnine, sedanjika in prihodnosti je najbolj nazorna utelesitev mojega nazora pesnitev v petih slikah *Jazonova sled*.
3. Glede občutka zakotja in občutka vseobsežnosti prostora glej *Trst v žepu* (sinetizirana verzija *Kratkih časov* 1999–2006), roman iz »enodušnih« sličic o mestu, ki se je cmarilo v žarišču svetovne zgodovine.

Otrok in knjiga 70 (2007)